

RÖNESANS PRİZMASI İÇİNDE GÜNÜMÜZ TARİHİNİ GÖSTERMEYİ AMAÇLAYAN BİR FİLM: “LA REINE MARGOT - KRALİÇE MARGOT”

Arş. Gör. Zeynep ÇETİN
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

Tarih, sinemanın bol malzeme sağladığı geniş, uçsuz-bucaksız bir alandır. Tarihsel film bu nedenle, sonuç olarak bir “sinema türü” olup çıkmıştır.

Yedinci sanat sinema, yüz yıllık geçmişinde tarihi konulara hiç de uzak kalmamıştır. Bugüne dek çevrilen pek çok tarihi film, sinema tarihinde yerlerini almıştır. Ortaçağ, tarihsel dönem olarak yakın bir zaman dilimi olmakla birlikte, insanlık tarihinin en gizemli ve en karanlık dönemlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu nedendir ki, ortaçağın gizemini yakalamayı amaçlayan ve o dönemi günümüze sanatsal bir çerçevede taşımaya çalışan birçok sinema filminin üretildiğini görüyoruz.

Tarihin sinemaya kaynak olması ise ayrı bir öneme ve anlama sahiptir. Çünkü sanat, ilk başından beri içinde olduğu tarihsel ve toplumsal dönemin koşullarını bize yansıtmış, tarihe tanıklık yapmıştır. Örneğin, Homeros’un dev destanları ne ölçüde tarih, ne ölçüde sanattır? Hâlâ, bu bileşimin tüm gizi çözümlenmiş değildir. Niyetinin tümüyle o olmadığı durumlarda bile, sanatın tarihe tanıklık ettiği görülmektedir (1).

Sinemanın tarihe yaklaşmasının önemi de, işte tam bu noktada belirginleşmektedir. Çünkü sinema, eşsiz bir ortak simgeler, işaretler yakalama, üretme ve ortak bilinç oluşturma gücüne sahiptir. Ve bu nedenle, bir topluma kendi tarihine veya genelde tarih üstüne en etkili yaklaşımı sunabilmektedir. Sinemanın bu işlevi, o toplumun yalnızca kendi tarihini ve tarihi kavramasında etken olmakla kalmaz; kazandığı bu toplumsal bilinç ile, toplumların çağdaş ve güncel kültürel alanlardaki seçimleri üzerinde de etkili olur (2).

İşte “Kraliçe Margot” gerçek bir tarihsel olaya, bir toplu kıyıma, bir insanlık trajedisine yaslanan konumuyla, Ortaçağ’daki Saint Barthelemy katliamını günümüz insanının gözleri önüne sermeyi amaçlayan bir film.

Ancak, “Kraliçe Margot”, salt ortaçağda geçen bir toplu kıyımı anlatan bir film değil, aynı zamanda günümüzde yaşanan pek çok insanlık dramına ve toplu kıyımlara da dikkati çeken bir film. Bu özelliği ise, filmin en önemli niteliklerinden birisini oluşturuyor.

Ancak sinemanın tarihe yaklaşımında, gerçekten çok farklı ve hepsi birbirinden ilginç yöntemler bulunmaktadır. Örneğin, “Polonya usulü üstün-yapım: Firavun”, Batı’nın üstün yapım tarihi filmlerinden ne denli farklı! Bu filmiyle tarihsel fim türünün alışılmış kalıplarını yıkmaya çalışan yönetmen Kawalerowitcz, tarihin temelde bir olaylar ve isimler sergilemesi değil, bir sınıfsal ve zümresel çıkarlar çatışması olduğunu gözler önüne seriyor (3).

FİLMİN İÇİNDE YER ALDIĞI TARİHSEL DÖNEM

Patrice Chereau’nun yönettiği “Kraliçe Margot” filmi, Alexandre Dumas’nın (Baba Dumas’nın) aynı adlı romanının ikinci çevrimidir. Fakat Chereau’nun Kraliçe Margot’su, Dumas’nın romanının bire bir uyarlaması niteliğini taşımamaktadır. Margot, ilk defa bundan tam 40 yıl önce Jean Dreville tarafından perdeye aktarılmıştır. Ancak ilk çevrim ile ikinci çevrim arasındaki en önemli fark, anlatım dilinde ortaya çıkmaktadır (4).

Kraliçe Margot, yalnızca teatral ve çarpıcı bir film değil, fakat aynı zamanda tarihe bakışıyla da gayet ilginç bir film. Fransa tarihinden bir kesiti işleyen ve yer yer gerçekle kurguyu karıştıran filmde, kendi geçmiş ve güncel sorunlarımızla benzerlikler görebiliyoruz. Bu nedenle hem filmi daha iyi anlamak, hem de karşılaştırmaları daha rahatlıkla yapabilmek için filmin yer aldığı tarihsel döneme bir göz atalım:

XVI. Yüzyıl başlarında hümanist çevreler aracılığıyla Fransa’ya giren Luther’ci görüşler, özellikle yoksul kesimler arasında geniş destek gördü. Fransız Kilisesi, 1516’da Bologna Konkordato’suyla Papalığın nüfuzundan çıkmıştır. Bu nedenle, Reform hareketine yakınlık göstermemekle birlikte, doğrudan cephe de almayan I. François, 1534’ten sonra Katoliklerin baskısıyla tutumunu sertleştirir.

Catherine de Medicis’in kocası olan II. Henri de, iktidarda olduğu

1547-59 yılları arasında aynı politikayı sürdürerek daha baskıcı önlemler alır. Bu sırada Cenevre’de bulunan Jean Calvin’in gizlice gönderdiği din adamları aracılığıyla Fransız Protestanları yaygın bir yeraltı örgütlenmesi gerçekleştirmiştir.

Babası II. Henri’den sonra tahta geçen kardeşi II. François’nın ani ölümü, IX. Charles’ı daha 10 yaşındayken taç giymek zorunda bırakır. Küçük yaşta tahta geçen IX. Charles’ın “naibe”liğini üstlenen Ana Kraliçe Catherine de Medicis, dinsel çatışmalara son vermek amacıyla Poissy görüşmelerini düzenler. 1562’de Calvinistlere karşı hoşgörüyü öngören bir ferman yayımlar. Ancak Katoliklerin gösterdiği sert tepki, savaşa yol açar (5).

Fransa Krallığı, XVI. Yüzyılın ikinci yarısında olumlu bir başlangıç yapmasına rağmen, zor bir dönem geçirmektedir. Otuz yıl Savaşları diye anılan Katolik ve Protestanlar arasındaki çatışma ve kıyımlar, binlerce kişinin ölümüne neden olmuş, Fransız ekonomisi bir krize girerek, artan anarşi ortamının da etkisiyle büyük bir çıkmaza sürüklenmiştir. Jean Calvin’e bağlı Protestanlar, bu dönemde Katoliklere karşı bir alternatif olarak bazı yörelerde örgütlenmiş ve Paris yönetimini tehdit etmeye başlamışlardır (6).

FİLMİN KONUSU

Yukarıda değinilen dönemde Fransa kralı IX. Charles’ın annesi Catherine de Medicis’in (Virna Lisi) önerisi, iki dini inanç grubunu barıştırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle Catherine de Medicis, kızı Marguerite de Valois (Isabelle Adjani) ile koyu bir protestan olan Bourbon ailesinden Henri de Navarre’ı (Danielle Auteui) evlendirmeyi istemektedir. Oysa Catherine de Medicis, 18 Ağustos 1572’de yapılacak düğün için Paris’e gelen Protestanların sayıca çok kalabalık olmalarından ürkecek ve oğlu Kral Charles’ı (Jean-Hugues Anglade) onbinlerce insanın kıyımına neden olan **Saint Barthelemy Katliamı**’na ikna edecektir. Marguerite (Margot) ise, söz verdiği için kocası Henri de Navarre’ı öldürülmekten kurtaracak ve bundan sonra da ailesine karşı gelecektir (7).

Kraliçe Medicis’in Medicis’in en büyük oğlu Kral IX. Charles ve diğer oğulları Anjou ve Alençon, kızkardeşleri Margot’yu sahiplenici bir tutkuyla çok fazla severler. Çocuklarına ikiyüzlülüğü öğreten ve onlara gücün ne olduğunu tattıran Medicis’li Kraliçe Katherine ise ailenin başıdır. Aslında hükmeden IX. Charles değil, Madam Catherine’dır.

Evliliği Papa onaylamaz ve kutsamaz. Her iki mezhebin tepkilerinden kurtulmak için evlilik töreni Notre-Dame Katedrali'nde yapılır.

Notre-Dame'daki düğünden 6 gün sonra Saint Barthelemy Günü, altı bin kişi Paris caddelerinde, yataklarında, hatta Louvre Sarayı'nın ortasında boğazları kesilerek katledilirler.

O korkunç gecenin ortasında yaralı bir genç adam, La Mole (Vincent Perez), çaresizce Margot'nun kapısına dayanır. Bir Protestan olan La Mole'ün hayatını, Margot kurtarır. Margot O'nu saklar, ona bakar ve aşık olur.

O gecedен sonra, artık hiç bir şey eskisi gibi değildir.

Ertesi sabah Margot, ağabeyi Kral'a "şimdi kendinle gurur duyabilirsin. Artık Katolik bir ülkenin Kralı'sın. Evet! Gurur duyabilirsin! Cesetlerden başka hiç bir ruhun kıvıldamadığı bir ülkenin Kralısın. Paris bir mezarlık oldu!" der.

Ağabeylerine ve annesine karşı çıkan Margot, katliama karşı çıkma cesaretini gösteren tek kişidir. Katillerin kanını taşımaktadır. Fakat ilk defa aşk, merhametin yolunu açmıştır (8).

Kral Charles, Margot'nun, ilk ve son defa gerçek aşkı bulduğunu öğrenecektir. Margot, ilk kez ailesine ait olmayı ya da onlar gibi olmayı reddetmektedir. Bir Kralın kızı, bir Kralın kızkardeşi, bir diğer Kralın karısı olan Margot, ezilenlerin yanında kalacaktır. Şimdiki kocasını, aşığını ve tüm sevdiklerini orada bulacaktır.

Zalimlerin yanına asla dönmeyecektir.

DEĞERLENDİRME

Yönetmen öyküsünü tarihten alan bir filmde, dört yüz yıl öncesinin olaylarını "kitabı" olmaksızın yansıtmakta oldukça başarılı. Seyircisini serseme çeviren bir hızla tarihin içerisine dalan Chereau, perdeye yansıyan iki paragraftık bilgi dışında, filmine "giriş" ekleme gereğini dahi duymaksızın seyircinin pasif merakını darmadağın ediyor (9).

Yönetmen Chereau'nun Daniel Thompson'la birlikte yazdığı senaryodan çekilen filmin başlangıç sahnesi de, oldukça ilginç ve merak yüklü bir içerik taşımaktadır. Bu sahnede seyirci, kraliyet düğünü için Paris hanlarını

dolduran kalabalıkta bir Katolik (Coconnas) ile bir Protestanın (La Mole'ün), yersizlikten aynı yatağı paylaştığını görmektedir. Dolayısıyla film, anlamlı bir uzlaşma sahnesiyle başlamaktadır.

Tarihsel bir belgesel izlenimini veren Kraliçe Margot'nun, kalabalık kahramanları, yoğun şiddet, vahşet ve ölüm sahneleriyle sanki Rönesans resimlerinden esinlenilmiş çerçevelenmelere dayanan görüntülere sahip olduğu söylenebilir. Diğer yandan film, karmaşık trafiği ve hızla akan sinema dili ile yorup sersemlettiği seyircisini çok geçmeden içine almaktadır (10).

Üzerinde epeyce uğraşılmış, hacimli, görkemli ve iki buçuk saati aşkın düşündürücü bir seyirlik olan Kraliçe Margot'nun ilk yarım saati, filmdeki tempoyu adım adım yükselterek ve sarayın içine "saatli bombayı" yerleştirmekle geçmektedir. Filmde yer alan kahramanları yeterince tanıtmaya kaygısı dahi duymayan yönetmen, sanki seyirciye de, o "katliam öncesi şaşkınlık halini" yaşatmaya çalışmaktadır.

Sık sık yakın plan çekimler kullanılan film, seyirciye dehşeti en üst düzeyde hissettirmeyi başarırken, Saint Barthelemy Katliamı'nın yer aldığı sahneler ise kimi zaman teatral bir görünüme bürünmektedir (11).

Tarihsel şiddet üzerine yapılmış kanlı bir destan olan filmin öyküde başlayıp öyküde biten bir şiddet olmadığı, seyircinin üzerine kan sıçratan ve tam anlamıyla onu sarsan bir şiddet niteliği taşıdığını belirtmek olasıdır.

Shakespeare'in trajedilerini andıran ve kimi yerde ironi içeren olaylar, ihanetler, entrikalar, inanılmaz bir aile, kralın "naibe"si olan ve herşeyi parmağında oynatan mutlak kötülüğün timsali bir kadın ve diğerleri, filmi benzersiz kılan bir yığın malzemedan sadece birkaçıdır. Ve av sahnesi. Önce domuzun köpeklere, sonra kralın domuza yem olduğu diğerlerinin seyrettiği av sahnesi, herşeyin yalın bir özeti gibi. Sonuçta herkesin birbirini yediği bir düzenin özeti (12).

Chereau, "Kraliçe Margot" filmini çekerken izleyicinin dikkatini en önemli bir kaç noktada toplamaya çalıştığını ifade ederek; "Film, tarihi olduğu için izleyicinin dikkati en önemli birkaç noktada toplansın istiyordum: İnsan ilişkileri, güç çatışmaları ve öykünün şiddeti... Bu seçimi bilerek yaptım" demektedir (13).

Diğer yandan Chereau'nun çalışma yönteminin bir orkestra şefinin-

kini andırdığını ve oyuncuların ışığına kadar denetlediği filmde, en ufak detayların dahi üzerinde durduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Filmde kullanılan renkler bile, filmin öyküsünü anlatmak için yeterli. Örneğin Paris'e düğün için gelen Protestanların tümü, önderlerinden Henri de Navarre'ın annesinin yasını tutmaları nedeniyle kara giysiler içindedirler. Ve filmin ilk dakikalarında ortaya çıkan, ölümü ve hoşgörüsüzlüğü simgeleyen bu "kara renk", bir ırmak gibi akarak insanların arasına karışıyor ve düğünün yapıldığı Notre-Dame Kilisesi'nin içine kadar sızmayı başarıyor. Filmde kanın, şiddetin ve yaklaşan kıyım gecesinin vahşiliğinin haberciliğini yapan "kırmızı renkler" de hakim (14).

Yönetmen filmi dikkatle hazırlayıp her detayın üzerinde titizlikle durmasına rağmen, bu tavrını ilk bakışta ele vermemektedir. Çünkü filmin çekimde gösterişli ve güzel yerler değil, oyuncuların hareketleri, yüzleri ve mimikleri ön planda yer almaktadır. Filmin değerini ve sağlamlığını arttıran diğer faktörler arasında, Philippe Rousselot'nun ayrıntılı kamera çalışmaları, karanlık oda ve sokaklarda ışıklandırma olduğunu hissettirmeksizin yapmayı başardığı çekimler sayılabilir.

Goran Bregovic'in koroyla söylenen müziği de, filmin anlatım gücünü zenginleştirerek, filme zaman zaman opera izlenimi vermektedir (15).

Tam anlamıyla Fransız sinemasının göz alıcı gövde gösterisi niteliğinde olan Kraliçe Margot, öyle güçlü bir yapıt ki insanın olumlu ya da olumsuz tepki vermemesi imkansız. Ama tepkiler olumlu ya da olumsuz da olsa ortak noktayı; oyuncu kadrosunun kusursuzluğu ve özellikle Catherine de Medicis rolündeki Virna Lisi'nin büyüleyici ve her an yerini bulan oyunu oluşturmaktadır (16).

"Kraliçe Margot", büyük bir kıyımın, koca bir kraliyet ailesinin tarihten silinişinin, Rönesans'ın gayri resmi tarihinin ve kana bulanmış dinsel fanatizmin filmi.

"Kraliçe Margot", XVI. Yüzyıla XX. Yüzyılı birbirine hayli yaklaştıran önyargıların filmi. Ama aynı zamanda, Navarre'lı Henri (sonradan Kral IV. Henri olacaktır) ile Margot için hayatını veren (idealist bir Protestan) La Mole'ün yani bu iki erkeğin de öyküsü. Ve temelde, bir kadının gerçek aşkı keşfedişinin ve Fransa'nın kanlı tarihiyle içli dışlı bir aşk öyküsünün filmi (17).

Filme ilişkin ilginç bir yaklaşım ise senaryo yazarı Daniele Thomp-

son'un şu sözleriyle ifadesini buluyor: "Senaryoyu yazarken, Kuzey İrlanda'da yaşanan ve ardı arkası gelmeyen olayları da düşünüyorduk. Avrupa yüzyıllardır kaynıyor, bu çalkantıları bizimle paylaşan bütün uygarlıklar kendilerini "Kraliçe Margot"da göreceklerdir. Türkiye de onlardan birisi..."(18).

Ancak, ne yazık ki şiddet devam ediyor. "Kraliçe Margot"da yer alan şiddetin azalmış olduğunu söylemek olanaksız henüz. Somali'de, Runda'da, Bosna'da, Çeçenistan'da ve dünyanın pek çok yerinde şiddet sürüp gidiyor günümüzde.

"Kraliçe Margot"nun, tarih boyunca insanın insana ettiği zulmün ve her türlü fanatizmin ortadan kalkmasına dönük bir işlev yerine getiren önemli sanatsal yaratılardan biri olduğunu sanıyoruz. Ve, "Dünya Hoşgörü Yılı" ilan edilen 1995'de baskının, zulmün ve şiddetin yok olduğu sevgi, hoşgörü dolu bir dünya diliyoruz.

FİLMİN KADROSU

Yönetmen: Patrice Chereau

Yapımcı: Claude Berri

Senaryo: Daniele Thompson ve Patrice Chereau

Görüntü yönetmeni: Philippe Rousselot

Müzik: Goran Bregovic

Başlıca rollerdeki oyuncular: Kraliçe Margot - Isabelle Adjani

Henri de Navarre - Danielle Auteuil

IX. Charles - Jean-Hugues Anglade

La Mole - Vincent Perez

Catherine de Medicis - Virna Lisi.

Diğer rollerde: Dominique Blanc, Pascal Greggory, Claudio Amendola ve Miguel Bose.

Fransa-İtalya ve Almanya ortak yapımı (1993)

1994 Cannes Film Festivali Jüri Özel Ödülü

1994 Cannes Film Festivali En İyi Kadın Oyuncu Ödülü: Virna Lisi (19).

DİPNOTLAR

(1) Atilla Dorsay, **Sinema ve Çağımız-1**, 1. B., İstanbul, Hil Yayınları, 1984, s. 193.

- (2) Dorsay, a.g.e., s. 195.
- (3) a.g.e., s. 200.
- (4) Devrim Alpöge, "Chereau'nun 'Kanlı Düğün'ü", **Antrakt**, Ekim 1994, sayı: 37, s. 22.
- (5) **AnaBritannica**, C.9, s.105-106.
- (6) Alpöge, a.g.y., s. 21.
- (7) Alpöge, "Chereau'nun 'Kanlı Düğün'ü", s. 21.
- (8) "La Reine Margot-Kraliçe Margot", **United International Pictures Filmcilik ve Limited Şirketi, UIP-Umut Sanat**, (t.y.), s. 3.
- (9) Necati Sönmez, "Rönesansın Gayrı Resmi Tarihi", **Nokta**, 16-22 Ekim 1994, yıl: 12, sayı: 43, s. 75.
- (10) Sungu Çapan, "Tarihsel Üstün Yapım Dediğin Böyle Olur İşte", **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1994, s. 15.
- (11) Sönmez, a.g.y.
- (12) Çapan, a.g.y.
- (13) Serge Toubiana, "Patrice Chereau ve Daniele Thompson'la Söyleşi: İnsan İlişkileri, Güç Çatışmaları ve Şiddet", **Antrakt**, çev. Devrim Alpöge, Ekim 1994, sayı: 37, s. 25.
- (14) Alpöge, "Chereau'nun 'Kanlı Düğün'ü", s. 20.
- (15) "Kraliçe Margot", **Fida Film Sinema Dergisi**, 23 Ekim 1994, yıl:2, sayı:60, s. 5.
- (16) Devrim Alpöge, "Cannes'a Taze Kan", **Antrakt**, Temmuz 1994, sayı: 34, s. 20.
- (17) "Fransız Tarihinden Kanlı Bir Yaprak", **Nokta**, 9-15 Ekim, yıl: 12, sayı: 42, s. 74.
- (18) Devrim Alpöge, "Kraliçe Margot'nun Senaryo Yazarı Daniele Thompson'la Söyleşi: 'Türkiye Tarihi Açından Bizim Komşumuz!'", **Antrakt**, Ekim 1994, sayı: 37, s. 25.
- (19) Alpöge, "Cannes'a Taze Kan", s.21.